

PIOTR NOWAK

TRANSFORMACJA NATO PO 2010 ROKU

(streszczenie)

1. Cele rozprawy

Przedmiotem rozprawy jest analiza transformacji wewnętrznej i zewnętrznej Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO). Pod pojęciem transformacji wewnętrznej rozumie się zmiany w charakterze działań przedmiotowych organizacji, poszerzenie spektrum zainteresowań NATO oraz procedury decyzyjne na poziomie politycznym w Radzie Północnoatlantyckiego, Komitetach: Wojskowym i Cywilnym oraz grupach roboczych. Transformacja zewnętrzna dotyczy problematyki wizerunkowej NATO – sposobu postrzegania Sojuszu na arenie międzynarodowej i zakwalifikowania go jako organizacji międzynarodowej czy też systemu międzynarodowego. Dodatkowo transformacja zewnętrzna dotyczy polityki „otwartych drzwi” NATO oraz procesu przyjmowania do organizacji kolejnych państw w rejonu europejskiego. NATO zostało przedstawione również jako aktor międzynarodowy realizujący założenia wybranych teorii geopolitycznych w celu ukazania, że determinanty związane z geopolityką są wciąż aktualne i działania Sojuszu mogą wpisywać się w założenia niektórych teorii geopolitycznych.

Podstawą do wyprowadzenia wniosków i odpowiedzi na zawarte w pracy pytania badawcze będzie szereg teorii geopolitycznych, polityka zagraniczna państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz dokładna analiza procedur decyzyjnych w NATO. Pomimo tematu często poruszanego w publikacjach naukowych i popularno-naukowych oraz w mediach, w jego opracowaniach brakuje kwestii tak ważnych jak geopolityka. W literaturze przedmiotu dostrzegany jest deficyt prac poruszających problematykę NATO poprzez pryzmat geopolityki. Korzystając z tych wybranych teorii geopolitycznych autor będzie się starał wykazać kierunki rozwoju NATO, próbując wyodrębnić te najbardziej prawdopodobne. Analiza polityki zagranicznej poszczególnych państw będzie miała na celu wykazanie, które państwa i w jakim stopniu zainteresowane są dalszą współpracą w ramach NATO, jak widzą tę współpracę i szansę na jej trwanie. Praca ma na celu udowodnienie, że NATO posiada potencjał oraz możliwości wynikające z woli państw oraz założeń geopolitycznych do ewolucji w stronę dynamicznie działającej organizacji międzynarodowej zajmującej się efektywnym zapewnianiem bezpieczeństwa międzynarodowego. Pojęcie „transformacji NATO” należy rozumieć dwojako: po pierwsze (wewnętrznie), jako rozwój procedur decyzyjnych

w organizacji, ich ujednoczenia, przyspieszenia, czy uniezależnienia od chwilowych interesów państw członkowskich, a z drugiej strony (zewnątrznie), jako ewolucję wizerunku i tożsamości NATO. Powszechnie uważa się, że przedmiot działań NATO powinien się rozwijać i rozszerzać na kolejne sektory bezpieczeństwa. Jest to więc związane z przemianami wizerunkowymi NATO, które musi w najbliższym czasie określić kierunek swojego rozwoju, aby to stanowisko miało wreszcie szansę umacniać się i krystalizować.

Niniejsza praca doktorska opiera się na tezie, że NATO uległo widocznej transformacji po roku 2010 i transformacja ta wciąż postępuje, przystosowując NATO do działania w nowym środowisku bezpieczeństwa. W ramach niniejszej tezy badawczej wyodrębnione zostaną dwie hipotezy, dotyczące transformacji zewnętrznej oraz wewnętrznej w NATO.

Transformacja zewnętrzna rozumiana będzie jako zmiany strukturalne organizacji oraz proces stałego powiększania się ilości państw członkowskich i sposobu postrzegania NATO na arenie międzynarodowej – stopniowa ewolucja tożsamości NATO z wykazaniem problemów z tym związanych. Hipoteza o postępującej transformacji zewnętrznej zakłada, że polityka otwartych drzwi doprowadza do przemian w NATO w stronę aktora międzynarodowego zaangażowanego w działania pozatraktatowe oraz do konstytuowania się konkretnej organizacji międzynarodowej o jasno określonych nowych celach, m.in. budowania systemu stabilizacyjnego w Europie i na świecie.

Transformacja wewnętrzna ujęta jest w kontekście procedur decyzyjnych NATO oraz w charakterze przedmiotu działań NATO i stanowisko państw członkowskich wobec tych zmian. Hipoteza dotycząca transformacji wewnętrznej zakłada, że istniejący od początku Sojuszu Północnoatlantyckiego konsensualny sposób podejmowania decyzji nie ma możliwości faktycznego sprawdzenia się w związku ze stale zwiększającą się liczbą państw członkowskich. Druga część hipotezy zakłada, że zmiany dokonane m.in. przez Nową Koncepcję Strategiczną z 2010 roku doprowadziły do tak poważnych zmian w działaniach przedmiotowych NATO, że Sojusz wyewoluował w stronę organizacji, której zbiorowa obrona jest jedynie jednym z zadań, a głównym i absorbującym najwięcej zaangażowania NATO są obecnie operacje reagowania kryzysowego i budowania stabilności w regionie.

Jednocześnie poprzez przedstawienie polityk wybranych państw członkowskich oraz teorii geopolitycznych celem pracy będzie wykazanie, że pomimo różnic w opcjach politycznych czy zaangażowaniu na arenie międzynarodowej, wciąż jedną z najważniejszych ról przy tworzeniu polityki odgrywają teorie geopolityczne i kształtowany przez nie porządek

międzynarodowy. NATO w myśl tej tezy ma być narzędziem, forum dialogu i współpracy między państwami. Ekonomia i kwestie militarne są często elementami najsilniej jednoczącymi państwami, tak więc NATO stanowi aktywny panel do budowania relacji między państwami. Są to relacje, które tworzone są głównie przez zasady wynikające z geopolityki.

Osiągnięcie tego celu będzie realizowane poprzez dokładne przeanalizowanie przemian w NATO od roku 2010 do roku 2016, skupiając się na najistotniejszych kwestiach jak np. problematyka realizacji zasady konsensusu czy stanowiska państw wobec Nowej Koncepcji Strategicznej oraz działań Sojuszu wobec tzw. Flanki wschodniej oraz zagrożeń wynikających z niestabilności Bliskiego Wschodu. Omówiona zostanie także i w miarę możliwości wyjaśniona polityka zagraniczna państw członkowskich NATO. Autor w pracy wykaże, że bardzo często problemy decyzyjne i procedury natowskie są nieskuteczne z powodu złej woli państw członkowskich. W rozprawie zostaną zestawione stanowiska poszczególnych członków na problemy przed jakimi stanęło do tej pory NATO i metody jakimi te państwa polepszają lub utrudniają procedurę decyzyjną. To wszystko zostanie w końcu poddane analizie poprzez pryzmat teorii geopolitycznych, aby wyłonić, w drodze porównań, wykluczeń oraz podobieństw tę teorię geopolityczną, która obecnie najlepiej oddaje zarówno zaangażowanie państw członkowskich jak i działania NATO. Postaram się udowodnić, że realna transformacja NATO w funkcjonalną organizację na miarę XXI wieku jest możliwa oraz osiągalna na przestrzeni najbliższych lat.

2. Część merytoryczna

W rozdziale pierwszym przeanalizowane zostały różne koncepcje postrzegania NATO w stosunkach międzynarodowych w celu opracowania spójnej definicji NATO na potrzeby całości pracy doktorskiej. Pod uwagę wzięte zostało postrzeganie NATO jako: systemu międzynarodowego, organizacji międzynarodowej, reżimu międzynarodowego oraz sojuszu międzynarodowego.

W rozdziale drugim dysertacji przedstawione zostały wybrane teorie geopolityczne oraz w jaki sposób działania i operacje NATO wpisują się w założenia tychże teorii a w jakich przypadkach pozostają odmienne. Pod rozwagę zostały wzięte następujące teorie geopolityczne: Wielka Szachownica Zbigniewa Brzezińskiego, Zderzenie Cywilizacji Samuela Huntingtona, teoria Heartlandu Halforda Mackindera oraz Rimlandu Nicholasa Spykmana. Przedstawiona została również koncepcja nowego umiejscowienia Heartlandu oraz jego wpływ na politykę NATO.

W rozdziale trzecim omówiona została koncepcja transformacji wewnętrznej Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego z wyszczególnieniem procedury podejmowania decyzji, polityki poszczególnych państw członkowskich oraz prawnych ram organizacji. Szczegółowej analizie poddana została metoda podejmowania decyzji drogą konsensusu, następnie przedstawione i omówione zostały stanowiska wybranych państw członkowskich wobec Nowej Koncepcji Strategicznej z 2010 roku. Ostatnią część rozdziału stanowi analiza podstaw prawno-międzynarodowych działania NATO, statusu organizacji oraz jej dorobku prawnego.

W rozdziale czwartym przeanalizowana została koncepcja transformacji zewnętrznej NATO z podziałem na ewolucję działań przedmiotowych NATO w stronę operacji pozatraktatowych (rozumianych geograficznie jak i przedmiotowo), politykę „otwartych drzwi” – jej skuteczność, zasadność i ewolucję oraz wpływ tezy o producentach i konsumentach bezpieczeństwa na wewnętrzną równowagę organizacji.

W pracy wykorzystano metodologię charakterystyczną dla nauk społecznych, politologicznych oraz stosunków międzynarodowych. Podstawowymi metodami badawczymi były: metoda badania dokumentów, metoda decyzyjna oraz analizy instytucjonalno-prawnej.

3. Wnioski

Przeprowadzone badania umożliwiły potwierdzenie zewnętrznej transformacji NATO w rozumieniu przedstawionym powyżej oraz częściową wewnętrzną transformację. Analiza dokumentów i przegląd dotychczasowej działalności NATO wykazała, że procedura decyzyjna jest skuteczna i nie wymaga istotnych zmian. Konsensus pozostaje wciąż najbardziej skutecznym sposobem podejmowania decyzji w strukturze takiego aktora międzynarodowego jak NATO. Wyniki badań nad transformacją zewnętrzną wykazały natomiast faktyczną i wciąż postępującą ewolucję wizerunku, działań i wielkości samej organizacji. NATO realizuje obecnie przede wszystkim działania pozatraktatowe, a polityka „otwartych drzwi” niezmiennie pozostaje aktywna. Efektem końcowym dysertacji było potwierdzenie hipotez badawczych i przedstawienie NATO pod kątem nie poruszonym do tej pory w badaniach naukowych.

Piotr Nowak